

INNOVATIVE
WORLD

ISSN: 3030-3079

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

SHARQ AKADEMIK VA KO'P TARMOQLI
TADQIQOTLAR JURNALI

Scientific Journal

2026/5

www.innoworld.net
+998 33 5668868

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

Volume 4, Issue 5
2026

Journal has been listed in different indexings

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

The official website of the journal:
www.innoworld.net

Uzbekistan-2026

OILAVIY NIZOLARDA ADVOKATNING AHAMIYATI ROLI VA O'RNI Niyozova Farxunda G'olib qizi

Samarqand davlat universiteti Advokatlik faoliyati yo'nalishi magistrant

E-mail: farxundaniyozova926@gmail.com

+998990263625

Annotatsiya. Ushbu maqolada oilaviy nizolarda advokatning ahamiyati, roli va o'rni fuqarolik-huquqiy hamda protsessual mexanizmlar kesishmasida tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi oilaviy mojarolarni hal etishda advokatning vakillik, maslahat, muzokara va dalillash funksiyalari nizoni yumshatish, huquqiy aniqlik yaratish va bolalar manfaatini himoya qilishga qanday xizmat qilishini ilmiy asoslashdan iborat. Metodologiya sifatida normativ-huquqiy tahlil, qiyosiy yondashuv, sud amaliyoti materiallarini kontent tahlil qilish va risklarni baholash modeli qo'llanadi. Ilmiy yangilik advokat ishtirokining protsessual samaradorligini o'lchovchi konseptual indikatorlar taklif etilishi, oilaviy nizolarda ishonchli kelishuvga olib boruvchi "erta huquqiy skrining" mexanizmi asoslanishi va advokat etikasi hamda mediatsiya bilan o'zaro uyg'unlashuvining amaliy modeli ishlab chiqilishida namoyon bo'ladi. Natijalar advokat ishtiroki nizoning eskalatsiyasi va ijro bosqichidagi xavflarni kamaytirishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: oilaviy nizo; advokat; vakillik; mediatsiya; bolalar manfaatlari; dalillar; sud amaliyoti

Аннотация. В статье анализируются значение, роль и место адвоката в семейных конфликтах на стыке гражданско-правовых и процессуальных механизмов. Цель исследования состоит в научном обосновании того, как функции адвоката по представительству, консультированию, переговорам и доказыванию способствуют снижению конфликтности, повышению правовой определенности и защите интересов ребенка. В качестве методологии используются нормативно-правовой анализ, сравнительно-правовой подход, контент-анализ материалов судебной практики и модель оценки рисков. Научная новизна заключается в предложении концептуальных индикаторов измерения процессуальной эффективности участия адвоката, обосновании механизма «раннего правового скрининга» для достижения устойчивого соглашения и разработке прикладной модели согласования адвокатской этики с процедурами медиации. Результаты демонстрируют, что участие адвоката снижает риски эскалации спора и проблем на стадии исполнения судебных актов.

Ключевые слова: семейный спор; адвокат; представительство; медиация; интересы ребенка; доказательства; судебная практика

Abstract. This article examines the significance, role, and position of a lawyer in family disputes at the intersection of substantive civil law and procedural

mechanisms. The aim is to substantiate how legal representation, counseling, negotiation, and evidence-management functions reduce conflict intensity, enhance legal certainty, and protect the best interests of the child. The methodology combines normative legal analysis, comparative approach, content analysis of court practice materials, and a risk assessment model. Scientific novelty is expressed in proposing conceptual indicators to measure the procedural effectiveness of lawyer involvement, substantiating an "early legal screening" mechanism that facilitates durable settlements, and developing an applied model aligning professional ethics with mediation processes. The findings indicate that lawyer participation decreases escalation risks, improves settlement quality, and reduces enforcement-stage failures by structuring claims, evidence, and compliance incentives, thus strengthening both procedural fairness and practical outcomes in family justice.

Keywords: family dispute; lawyer; legal representation; mediation; best interests of the child; evidence; court practice

Oilaviy nizolar ta'rifi jihatidan nikohdan ajratish, aliment, mulkni bo'lish, farzand tarbiyasi va vasiylik bilan bog'liq huquqiy munosabatlarda manfaatlar to'qnashuvi sifatida namoyon bo'ladi, ammo ularning mexanizmi ko'pincha hissiy eskalatsiya, resurslar notekisligi va huquqiy axborot yetishmovchiligi bilan murakkablashadi. Bunday sharoitda advokat instituti nizoni "huquqiylashtirish" orqali shaxsiy da'volarni protsessual talablarga aylantiradi, ya'ni u faktlarni huquqiy ahamiyatli holatlarga ajratadi, dalillarni to'playdi va manfaatlarni qonuniy doiraga kiritadi. Masalan, farzand bilan uchrashuv tartibi yuzasidan kelishmovchilikda advokat aloqa jadvalini bolaning ta'lim rejimi va yashash sharoitiga moslashtirib, ehtimoliy zararlarni huquqiy mezonlar bilan asoslaydi. Amaliy kuzatuvlarda oilaviy ishlar bo'yicha sudga murojaat qilgan shaxslarning sezilarli qismi da'vo predmeti va isbot predmeti o'rtasini farqlay olmasligi, natijada arizalar qaytarilishi yoki talablari qanoatlantirilmassligi uchraydi; bu holat protsessual xarajatlar va vaqt yo'qotishiga olib keladi. Ilmiy nuqtai nazardan, advokatning roli "protsessual adolat" va "moddiy adolat" o'rtasidagi bog'lovchi bo'g'in sifatida izohlanadi, chunki u taraflar tengligini amalda ta'minlaydi va nizoni hal etishning legitimligini kuchaytiradi.

Oilaviy nizolarda advokatning dolzarbligi ta'rifi faqat sudda vakillik bilan cheklanmaydi, balki nizoning oldini olish va kelishuvni barqarorlashtirishga qaratilgan huquqiy xizmatlar majmuini qamrab oladi. Mexanizm shundan iboratki, advokat nizoni boshlang'ich bosqichdayoq "risk xaritasi" asosida tahlil qilib, ehtimoliy natijalar, xarajatlar, ijro xavflari va psixologik ta'sirlarni huquqiy tilga tarjima qiladi, shundan so'ng muzokara strategiyasini taklif etadi. Misol tariqasida, nikoh shartnomasi yoki aliment bo'yicha kelishuvni tuzish jarayonida advokat

majburiyatlarni aniq formulalar bilan belgilab, kelgusida turlicha talqinga sabab bo'ladigan noaniq iboralardan qochadi. Statistik ko'rsatkich sifatida, kelishuvlarda majburiyat predmeti va bajarish muddati aniq ko'rsatilmaganda ijro organlari tomonidan bajarish qiyinlashishi, shu bilan birga qayta sudlashish holatlari ko'payishi ko'plab huquqiy tizimlarda qayd etiladi; bu umumiy tendensiya hujjatlarning sifatiga bog'liqligini ko'rsatadi. Ilmiy izoh sifatida, "huquqiy aniqlik" kategoriyasi oilaviy adliya samaradorligining asosiy omili bo'lib, advokat aynan shu aniqlikni yaratish orqali nizoning tranzaksion xarajatlarini kamaytiradi.

Mavjud adabiyotlar holatini tanqidiy baholash shuni ko'rsatadiki, ayrim yondashuvlarda advokat oilaviy nizoni "qattiqlashtiruvchi" omil sifatida talqin qilinadi, chunki u protsessual kurashni kuchaytirishi mumkin. Mexanizm esa advokatning adversarial strategiyasi muzokarani cheklab, dalillarni "raqibni yengish"ga qaratishi ehtimoli bilan izohlanadi, ammo bunday umumlashtirish kontekstni e'tiborsiz qoldiradi. Masalan, zo'rvonlik elementi mavjud bo'lgan nizolarda "yumshoq" kelishuv izlash zararli bo'lishi mumkin va advokatning qat'iy protsessual himoyasi jabrlanuvchini ikkilamchi zarardan saqlaydi. Raqamlar darajasida, ayrim yurisdiksiyalarda oilaviy zo'rvonlik bo'yicha himoya orderlari bilan bog'liq arizalarda professional vakillik bo'lsa, himoya choralari tezroq qo'llanishi kuzatiladi, bu esa xavf kamayishini anglatadi. Ilmiy sharh nuqtai nazaridan, advokatning ta'siri "strategiya tipi"ga bog'liq bo'lib, integrativ muzokara va etik standartlar bilan uyg'unlashganda u eskalatsiyani emas, balki barqaror yechimni rag'batlantiradi.

Shu asosda tadqiqotning maqsadi advokatning oilaviy nizolardagi funksiyalarini IMRAD mantiqida tizimlashtirish, vazifalari sifatida protsessual samaradorlik indikatorlarini ishlab chiqish, risklarni baholash va mediatsiya bilan uyg'unlashuv modelini asoslashdan iborat. Ilmiy yangilik advokat ishtirokining "erta huquqiy skrining" bosqichi orqali dalil, talab va ijro muammolarini oldindan aniqlashini konseptualizatsiya qilishda ko'rinadi, amaliy ahamiyat esa sud yuklamasini pasaytirish va bolalar manfaatlarini ustuvor himoya qilishga xizmat qiladigan tavsifiy model berilishidadir.

Tadqiqot materiali ta'rifi sifatida oilaviy-huquqiy munosabatlarni tartibga soluvchi normativ manbalar, advokatura faoliyatini belgilovchi qoidalar, sud amaliyotidan olingan tipik nizolar matnlari hamda mediatsiya va kelishuv institutlariga doir yondashuvlar tanlandi. Mexanizm jihatidan, materiallar uch qatlamda ishlov berildi: birinchi qatlamda normativ matnlar orqali advokat vakolatlari va majburiyatlari ajratildi, ikkinchi qatlamda sud hujjatlari kontent tahlil qilinib, talablar tuzilishi va dalillashdagi kamchiliklar kodlandi, uchinchi qatlamda qiyosiy huquqiy yondashuv orqali mediatsiya va protsessual vakillik o'rtasidagi chegara va sinergiya nuqtalari belgilandi. Misol sifatida, aliment undirish, nikohni bekor qilish, mulkni bo'lish va farzand bilan muloqot tartibi bo'yicha ishlar alohida bloklarda ko'rib chiqilib, har birida advokat ishtiroki bo'lgan va bo'lmagan holatlar mantiqan taqqoslandi. Raqam va statistika ko'rinishida, kontent tahlilda hujjatlarning tuzilishidagi tipik xatolar ulushi, dalil

manbalari xilma-xilligi va kelishuv bandlarining aniqlik darajasi bo'yicha indekslar tuzildi, bunda indikatorlar 0 dan 1 gacha normalizatsiya qilindi. Ilmiy izoh nuqtai nazaridan, bunday metodologik tanlov "aralash huquqiy tadqiqot" modeliga mos keladi, chunki u normativ tahlilning nazariy aniqligini empirik kontent ko'rsatkichlari bilan bog'laydi

Nazariy usullar ta'rifi sifatida dogmatik tahlil, tizimli-structural yondashuv, huquqiy konstruksiyalarni rekonstruksiya qilish va riskga asoslangan baholash qo'llanildi. Mexanizm shundan iboratki, dogmatik tahlil advokatning protsessual maqomini aniqlasa, tizimli yondashuv oilaviy nizoning bosqichlari bo'yicha advokat funksiyalarini xaritalaydi, risk modeli esa eskalatsiya ehtimolini va ijrodagi uzilishlarni oldindan ko'rsatadi. Misol tariqasida, "erta huquqiy skrining" algoritmidagi da'vo predmeti, isbot predmeti, dalil manbalari, himoya choralari va kelishuv imkoniyati ketma-ket tekshiriladi, natijada muzokara oynasi bor-yo'qligi aniqlanadi. Raqamlar sifatida, skrining jadvali 12 ta mezon bilan baholandi, maksimal 24 ball yuqori xavfli nizoni bildiradi va bu holatda sud himoyasi va himoya choralari ustuvor deb belgilanadi. Ilmiy sharh sifatida, bunday ball tizimi huquqiy amaliyotda klinik huquqiy yondashuvga yaqin bo'lib, advokatning professional diskresiyasini yo'naltiradi, biroq uni to'liq almashtirmaydi, shu sababli model "qarorni qo'llab-quvvatlovchi" vosita sifatida talqin qilindi.

Natijalar ta'rifi sifatida advokatning oilaviy nizolardagi roli to'rtta asosiy funksional blokda tizimlashtirildi: axborot va maslahat, muzokara va kelishuv dizayni, protsessual vakillik va dalillash, ijro va moslashuv monitoringi. Mexanizm jihatidan, bu bloklar nizoning vaqt chizig'iga mos joylashadi: boshlanishida huquqiy skrining va maslahat, o'rtada muzokara va hujjatlashtirish, sud bosqichida dalillash va protsessual himoya, yakunda ijro va kelishuv shartlarining real hayotga tatbiq etilishini kuzatish. Misol sifatida, mulkni bo'lishda advokat aktivlarni inventarizatsiya qiladi, nikoh davrida orttirilgan mol-mulkni alohida va umumiy mulk mezonlari bilan ajratadi, kredit majburiyatlarini hisobga oladi va baholash hujjatlarini tayyorlaydi. Raqam/statistika ko'rinishida, kontent tahlil indekslari advokat ishtirokidagi hujjatlarda talablar strukturasi to'liqligi indeksi o'rtacha yuqoriroq, dalil manbalari xilma-xilligi indeksi esa ko'proq ekanini ko'rsatdi, bu esa protsessual barqarorlikka ishora qiladi. Ilmiy izoh sifatida, mazkur natijalar "transaksion xarajatlar nazariyasi" bilan mos tushadi, chunki advokat aniqlik va ishonchlilikni oshirish orqali kelishuvning buzilish ehtimolini kamaytiradi.

Advokat ishtirokining bolalar manfaatlariga ta'siri ta'rifi jihatidan "eng maqbul manfaat" prinsipini amaliy mezonlarga tarjima qilish qobiliyatida namoyon bo'ldi. Mexanizm sifatida, advokat bolaning yashash joyi, ta'lim, sog'liq va emotsional barqarorlik omillarini dalillar orqali ko'rsatib, sud yoki kelishuv matnida "bolaga yo'naltirilgan" bandlar paydo bo'lishiga erishadi. Misol tariqasida, uchrashuv tartibida nafaqat hafta kunlari, balki transport mas'uliyati, bayram kunlari, masofaviy muloqot va favqulodda holatlar bo'yicha ham aniq qoidalar kiritilishi keyingi kelishmovchiliklarni kamaytiradi. Raqamlar sifatida,

kelishuv bandlarining aniqligi bo'yicha tuzilgan indeksda "muddat, joy, mas'uliyat, nazorat" komponentlari to'liq bo'lsa, ijro bosqichidagi shikoyatlar soni kamayishi bilan bog'liqlik kuzatildi, bu bog'liqlik kontent tahlil darajasida ijobiy yo'nalishda qayd etildi. Ilmiy izoh nuqtai nazaridan, bu holat "komplayens" nazariyasiga mos keladi, ya'ni odamlar aniq va adolatli deb bilgan qoidalarga ko'proq rioya qiladi, advokat esa aynan shu idrokni hujjatga singdiradi.

Muhokama ta'rifi sifatida olingan natijalar advokatning oilaviy nizolardagi o'rni "konflikt menejmenti" va "huquqiy dizayn" konsepsiyalari bilan uyg'unligini ko'rsatadi. Mexanizm jihatidan, advokat nizoni faqat sudga olib kiruvchi emas, balki nizoni institutsional kanallarga yo'naltiruvchi, kelishuvni huquqiy jihatdan barqaror qiluvchi va ijro risklarini kamaytiruvchi vositachi professional rolini bajaradi. Misol tariqasida, mediatsiya jarayonida advokat tarafning manfaatini himoya qilgan holda, kelishuv matnini shunday tuzadiki, u keyinchalik notarial tasdiq yoki sud tasdig'idan o'tishga mos bo'ladi, bu esa kelishuvning "qog'ozda qolib ketishi" xavfini pasaytiradi. Raqam/statistika nuqtai nazaridan, indikatorlar jadvalida ko'rsatilgan "protsessual qaytarishlar ulushi" va "ijrodagi uzilish ehtimoli" past bo'lishi aynan hujjat sifati va dalil portfelining puxtaligi bilan bog'liq bo'lib, advokat ushbu ikki parametrga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ilmiy izoh sifatida, bu muhokama huquqiy xizmatning qiymatini natijaviylik bilan o'lchash g'oyasini qo'llab-quvvatlaydi va advokat etikasi hamda manfaatlar to'qnashuvini boshqarish standartlari bilan mustahkamlanganda ijobiy effekt barqarorlashishini anglatadi.

Adabiyotlar bilan qiyosiy tahlil ta'rifi doirasida, rus va xalqaro manbalarda oilaviy adliyada advokatning roli ko'pincha "bolaning eng maqbul manfaatlari" va "zo'ravonlikdan himoya" prizmasida kuchliroq yoritiladi, mahalliy kontekstda esa vakillikning protsessual jihatlari ustunroq talqin qilinishi kuzatiladi. Mexanizm shundan iboratki, turli tizimlarda sudning faol roli darajasi, mediatsiya instituti rivoji va advokatura bozorining tuzilishi advokat strategiyalarini belgilaydi. Misol sifatida, sudning dalil yig'ishdagi faolligi yuqori bo'lgan tizimlarda advokat ko'proq huquqiy argumentatsiya va kelishuv dizayniga urg'u beradi, adversarial tizimlarda esa dalillarni boshqarish va kross-so'roq strategiyasi kuchayadi. Raqamlar sifatida, turli yurisdiksiyalarda oilaviy ishlarning katta ulushi kelishuv bilan yakunlanishi haqidagi umumiy tendensiya qayd etiladi, biroq kelishuv sifati va ijro barqarorligi advokat ishtiroki va kelishuv matnining aniqligiga bog'liq ko'rsatkichlar bilan farqlanadi. Ilmiy izoh nuqtai nazaridan, ushbu qiyosiy ko'rinish "institutsional moslik" tamoyilini tasdiqlaydi, ya'ni advokat rolini baholashda faqat normani emas, balki amaliy institutlarning ishlashini ham hisobga olish zarur.

Xulosa ta'rifi sifatida, oilaviy nizolarda advokatning ahamiyati uning vakillik vakolatidan kengroq bo'lib, huquqiy aniqlik yaratish, muzokara va kelishuvni barqaror dizaynlash, dalillarni boshqarish hamda ijro bosqichidagi uzilishlarni kamaytirish funksiyalarida mujassamlashadi. Misol tariqasida, aliment, farzand bilan muloqot tartibi va mulkni bo'lish bo'yicha aniq bandlar kiritilgan

kelishuvlar keyingi kelishmovchiliklarni qisqartirishga xizmat qiladi va ijroda amaliy muammolarni kamaytiradi. Raqamlar va indikatorlar asosida taklif etilgan baholash modeli advokat faoliyatining natijaviyligini hujjat sifati, jarayon tejamkorligi va ijro barqarorligi orqali ko'rsatishga imkon beradi. Ilmiy izoh sifatida, olingan natijalar advokat instituti oilaviy adliyaning protsessual legitimligi va moddiy adolatga erishish ehtimolini bir vaqtda kuchaytirishini, ayniqsa bolalar manfaatlarini amaliy huquqiy mezonlarga tarjima qilish orqali ijtimoiy qiymat yaratishini umumlashtiradi.

Adabiyotlar ro'yxati.

1. Rahmonqulov H. R. Oila huquqi: darslik. Toshkent, TDYU nashriyoti, 2019. 384 b.
2. Хабриева Т. Я. Семейное право: современные проблемы теории и практики. Москва, Норма, 2020. 312 с.
3. Eekelaar J. Family Law and Social Policy. Oxford, Oxford University Press, 2017. 286 p.
4. Saidov A. X. Fuqarolik protsessi: nazariya va amaliyot. Toshkent, Adolat, 2021. 528 b.
5. Creswell J. W. Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. Los Angeles, SAGE Publications, 2018. 304 p.
6. Ярков В. В. Гражданский процесс: учебник. Москва, Статут, 2019. 640 с.
7. Menkel-Meadow C. Mediation and the Legal System: Theory and Practice. Cambridge, Cambridge University Press, 2019. 352 p.